

Šiame numery:

Išsipildžiusios svajonės ir buvimo
džiaugsmas.

Dr. Adolfas Damušis ir

dr. Tomas Remeikis apie naujausią
dr. Vytauto Vardžio knygą

"The Catholic Church, Dissent and
Nationality in Soviet Lithuania".

Pokalbis su Marium Katiliškiu.

Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.

Pokalbis su soliste Gina Čapkauskiene,

artėjant operos spektakliams.

Metai be prof. Jono Puzino.

Kertinė Parastė

Išsipildžiusios svajonės ir buvimo džiaugsmas

Mes žinome ir vertiname kaip
daug Kristaus prisikėlimas rei-
kia mums asmeniškai ir visai
žmonijai. Visa žmonija nuo pat
savo buvimo pradžios ilgisi kito-
kios žmogaus gyvenimo išeities.
negu mirtis. Tai liudija ne tik
įvairios religijos, bet ir giliai tau-
tose pasėtas įsitikinimas, kad žmo-
gui yra lemta keltis iš mirties.
Tą įsitikinimą mes sutinkame
ne tik vienoje kitoje tautoje, ne
vienaime ar k itame kontinente,
bet visuose kontinentuose ir gi-
liausiuose jų padavimuose.

Gal sakysite, kad tai tik pa-
davimas, tik legendos, kurioms ne-
galima priskirti jokios reikšmės.
Ko žmogus neprisivajojai? Ta-
čiau mes neturime mažai vertinti
ir žmogaus svajonių. Ir per jas
gali žmogui kalbėti Dievas ir ap-
reikšti reikšmingus dalykus. Ne-
retai žmonių svajonės išsipildo
net realiau negu svajota. Taip
Jules Verne praėjusio šimtmečio
pabaigoje svajojė apie povandeni-
nius laivus. Taip pat mūsų rašy-
tojas V. Pietaris svajojė apie po-
vandeninius laivus, kuriais jis no-
rėjo gelbėti lietuvių tautą iš carų
priespaudos, perkeldamas ją į ki-
tus kontinentus. O mes šiandien
matome, kad povandeniniai lai-
vai dabar padaro daugiau daly-
kų, negu jų svajotojai prama-
tė. Dėl to mes rimtai turime
traktuoti žmogaus svajones: ar
jas laikydami žmogaus dvasios
įžvelgimu, ar Dievo pranašyste
— kaip norite.

Tačiau sakysite, kad prisikė-
limo ir mirties idėja, apie kurią
žmonija mąsto tūkstantmečius,
ligi šiol nėra masiškai išsipildžiu-
si. Tai tiesa. Kai kurių idėjų igy-
verdinimo reikia laukti ilgiau ne-
gu Jules Verne'o ir Pietario idė-
jų išsipildymo. Tačiau išsipildo
ir labai ilgai lauktos pranašys-
tės. Daugumai mūsų yra žino-
mos labai senos legendos apie
skraidančius žmones. Tų legendų
senumas tyrinėtojų yra matuo-

jamos tūkstantmečiais. Tačiau
kaip tik mūsų amžiuje sulaukė-
me tų pranašysčių išsipildymo
labai realiai: žmogus ne tik pa-
kilo nuo žemės, bet pasiekė ir mė-
nulį. Taigi, sena graikų ir kitų
tautų svajonė išsipildė kaip tik
mūsų dienose. Kristaus gyven-
imas ir prisikėlimas iš mirties taip
pat yra išsipildymas tūkstantme-
čių pranašysčių, užrašytų Sv.
Rašte ir žinomų kitose tautose
bei kultūrose. Taigi ir į prisikėli-
mo pažadą žmonijai mes žiūrė-
kime rimtai, kaip į tokį dalyką,
kuris laukia savo išsipildymo.

Koks bus mūsų gyvenimas am-
žinybėje? — tai yra klausimas,
kuris mums kyla, ir mes bando-
me įvairiais būdais jį sau atsakyti.
Deja, to gyvenimo pobūdis
mums nėra atidengtas ir tikėjim-
as sako tik tiek, kad žmogus
bus asmeniškai laimingas. Bet
kaip mes galėsime būti amžinai
laimingi, jeigu didžiausios mūsų
laimės mums nusibosta? Be to,
sunku mums įsivaizduoti laimę
be mūsų darbų, be pažangos, be
tobulėjimo. Iš tikrųjų mūsų lai-
mė — danguis bus kitokio pobū-
džio. Mūsų tikėjimas ir visi mū-
sų darbai ten bus pasibaigę. Mū-
sų džiaugsmo pagrindą sudarys
pats buvimas. Taip kaip pokylyje
mus džiugina ne mūsų veikimas,
bet pats mūsų buvimas su kitais
žmonėmis. Kas nors panašaus
turės būti danguje, tik didesnia-
me laipsnyje, nes dabartinėje mū-
sų būklėje, kuri yra tobulėjimo
ir darbų būklė, be darbų mes
menkai galime linksminis. Am-
žinybėje mūsų tobulėjimas bus
užleisęs vietą visiškai kitam mū-
sų išgyvenimui, apie kurį dabar
mes turime menkai supratimą ir
kurį mums šiek tiek primena po-
kylis ar kas nors panašaus. Ne-
būkime per daug geros nuomonės
apie savo sugebėjimą linksminis.
Amžinybėje mums pilna prasme
atsivers buvimo džiaugsmas: bu-
vimas, kurį mes jausime patys sa-

ŽVILGSNIAI Į TIKINČIAJĄ LIETUVĄ

Dr. A. Damušis aptaria dr. Vyta. Vardžio naujausią knygą

V. Stanley Vardys, "THE CATH-
OLIC CHURCH, DISSENT AND
NATIONALITY IN SOVIET LITH-
UANIA. East European Quarterly,
Boulder, Distributed by Columbia
University Press, New York. Printed
in the United States of America 1978.
Library of Congress Card Catalogue
Number 78-05046. Knyga 338 psl.,
gaunama ir "Drauge", kaina — 13 dol.

Red. pastaba. Čia spausdi-
name du atsiliepimus apie Vytauto
Vardžio knygą "The Catholic Church,
Dissent and Nationality in Soviet Li-
thuania": dr. Adolfo Damušio ir dr.
Tomo Remeikio. Tai jų abiejų prane-
šimai, skaityti Chicago atelintinių
surengtame minėtos knygos pristaty-
me Jaunimo centre š. m. kovo mėn.
23 d.

Knyga išleista kaip Rytų Eu-
ropos monografija No. XLIII. Šio-
se Rytų Europos monografijose
yra spausdinamos mokslo studi-
jos apie Rytų Europos istoriją ir
civilizaciją.

Šis veikalas, sklidinai pripildy-
tas dokumentuotais faktais, nag-
rinėja du paskutiniuosius labai
audringus šimtmečius mūsų tau-
tos gyvenime. Ypatingas dėme-
sys yra skirtas Katalikų Bažny-
čios Lietuvoje persekiojimo ir jos
pasipriešinimo veiksmams pirmo-
joje sovietinėje okupacijoje 1940
— 1941 metais ir antrojoje oku-
pacijoje nuo 1944 metų iki 1977
metų pabaigos. Tokiu būdu čia
yra aprašytas gana detališkai 34
metų lietuvių tautos persekiojimo
laikotarpis.

Knyga susideda iš penkiolikos
skirsnių. Pirmuose dviejuose su-
glautai yra aprašomi caristinės
Rusijos okupacija XIX šimtme-
tyje ir Lietuvos nepriklausomo gy-
venimo laikotarpis. Keturi sekan-
tys skirsniai istoriškai eilėje na-
grinėja sovietinių okupacijų me-
tus, kaip pavyzdžiui: pirmoji so-
vietinė okupacija, katalikai ir ko-
misarai, Stalino metai, destali-
nizacija — laisvėjimas be reli-
gijos.

Tolimesnieji skirsniai svarsto
bendrines problemas: skirsny-
s 7 — konstitucija, potvarkiai ir
Bažnyčia, skr. 8 — ateizmas, skr.
9 — religinio protesto sąjūdis, skr.
10 — konfliktas su vyriausybe ir
viešosios nuomonės telkimas, skr.
11 — Lietuvių Katalikų Bažny-
čios Kronika, skr. 12 — katalikiš-

vyje, labiau, negu dabar sugeba
tai jausti giliausias filosofas; to
buvimo džiaugsmą mes išgyven-
sime ir kituose asmenyse. O to
buvimo begalinę pilnybę mes iš-
gyvensime Dievuje.

Ypačiai mums sunku išmokyti
džiaugtis kitais. Prie to prisipa-
no ir šv. Tomas Morus savo ka-
lėjimo užrašuose. "Mes sėdime,
pasak jo, ant vaivorykštės ir žiū-
rime į pasaulį iš aukšto, savo gar-
bę gretindami su kitų, lyg anie
būtų tik vargšai, skruzdės ir vabz-
džiai, verti pasigailėjimo". Būties
vertybės atradimas kituose yra
vertinga pratyba, vedanti dangaus
laimėn.
V. Bgd.

kumas ir tautiškumas 1970 me-
tais, skr. 13 — Kremlius prieš Kro-
niką, skr. 14 — Sovietų religinės
politikos įtaka Bažnyčiai, skr. 15
— ar imanoma koegzistencija
tarp katalikybės ir komunizmo.

Po to seka priedai A ir B. Prie-
do A 29 puslapiuose yra sutelkti
konstitucijos paragrafai bei teis-
ės potvarkiai religijos klausimais
Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje.
Priedo B 22 puslapiuose yra pa-
teikiami dokumentai: memoran-
dumai, deklaracijos, protestai,
pranešimai, liečiantys Katalikų
Bažnyčios bei kitų religinių or-
ganizacijų pasipriešinimus pries-
pandai.

Toliau yra pateiktos šaltinių
išnašos pagal skirsnių temas —
viso 38 puslapiai.

Bibliografijoje yra samizdato
ir kitų šaltinių originalūs do-
kumentai, vyriausybės dokumen-
tai, statistikos metiniai leidiniai,
enciklopedijos, knygos, straips-
niai mokslo žurnaluose, laikraš-
čiuose.

Pabaigoje yra dar vardų in-
deksas ir Rytų Europos naudotų
monografijų sąrašas.

Knyga sudaro 338 puslapių.

Pradžioje autorius planavo ra-
šyti dabartinės ideologinės kovos
studiją už žmogaus teises Lietu-
voje. Bet įsigilinęs į lietuvių ka-
talikų Bažnyčios pasipriešinimo
charakterį sovietiniam konformiz-
mui, jis pasiryžo šiai studijai duoti
gilesnę ir platesnę prasmę.

Anot autoriaus įvadinio žo-
džių: "Šioje studijoje lietuvių
katalikų pasipriešinimas yra
tampriai surištas su tautiniu pa-
sipriešinimu ir tuo tampa svar-
bia dalimi žmogaus teisių visuo-
tinės kovos, kuri plačiai vystosi
pačioje Rusijoje ir pakraščiuose res-
publikose".

Trumpu knygos aptarimu yra
nejmanoma paliesti visų inten-
syvių ir žiaurių sovietinės vyriausy-
bės išpuolių prieš tikėjimą ir
tikinčiuosius, taip lygiai drąsių,
asmenine auka paremtų Katali-
kų Bažnyčios pasipriešinimo
veiksmy.

Čia tepaminimi trys ryškūs
Katalikų Bažnyčios atsparumo
ir pasipriešinimo bruožai:

1. katalikiškumo ir tautišku-
mo saviveikla kovoje už bendri-
nius tikslus.
2. Katalikų Bažnyčios teisių
laisvai apaštalaui ir mokyti gy-
nimas,
3. pagrindinio Bažnyčia ir jos
grumtynės už žmogaus teises.

Kiekvienam tam bruožiui pa-
ryškinti imami knygoje aprašyti
faktai.

1. Katalikiškumo ir tautišku-
mo saviveikla kovoje už
bendrinius tikslus

Pavėluotai apsikrikštijusi, Lie-
tuva šimtmečių bėgyje buvo
draskoma dviejų kaimynų. Vien-
as siekė lietuvių tautą sulen-
dinti, antras gi kaimynas, pasišo-
ves Lietuvą nulenktinti, skubėjo
ją rusinti. Tikslai istorijos įvykių
raida ir tvirtos lietuviškos orien-

Vytautas Kašuba

Skulptūra Adomo Galdiko vardo galerijoje, New Yorke. Nuotr. V. Mažello

Rūpintojėlis

tacijos asmenybės gražino lietu-
vių tautą atgal į valstybingumą
taką.

Ta visa istorinio vystymosi
eiga yra tampriai surišta su lie-
tuvių Katalikų Bažnyčia. Naiki-
nantys puolimai buvo į ją nu-
kreipti, ir tautinio atsparumo žie-
žirba joje gimė ir iš jos išsivystė.
Carienė Katerina II ir carai
Paulius, Aleksandras ir Nikalo-
jus lietuviškųjų vyskupijų val-
dymo komitetus pirma įkurdino
Gudijos Mogileve, o vėliau St.
Petersburge, kad Katalikų Baž-
nyčią iš arčiau galėtų geriau pri-
žiūrėti ir "globoti".

Nikalojus I pasikvietęs audien-

cijon vyskupą M. Valančių itiki-
nėjo, kad vyskupas sustabdytų
lietuvių keliones į Rytprūsius. Va-
lančius jo pagėdavimus manda-
giai išklaušė, bet kai caro guber-
natorius uždraudė lietuviškąją
spaudą lotynų alfabetu ir vertė
vartoti kirilinį alfabetą, Valan-
čius per savo ryšininkus spausdi-
no knygas Rytprūsioje ir jas
skleidė po visą Lietuvą. Slaptoji
mokykla visame krašte prigijo.
Pagal 1897 metų statistikos duo-
menis, raštingų žmonių Kaune
buvo 54 proc. kai tuo tarpu Mask-
voje tikrai 49 proc. Tuo būdu su-
sitarė skaitytojai tautinio atgimi-
mo spaudai.

Caro valdininkai neleido staty-
ti naujų kryžių prie kelių ir
kryželių, bandė naikinti bažny-
čias, neleido jų remontuoti. Kra-
žiuose kilo kruvinas konfliktas,
kai žmonės neleido naikinti sa-
vos bažnyčios. Nežmonišką ka-
zokų žiaurumą, žmonių suklia-
mą malšinant, užsienio spauda
plačiai aprašė.

Valančius ir jo kunigai savo
veikla ugdė lietuviškumą ir ka-
talikiškumą. Autorius daro tokią
išvadą: "Tos abi jėgos, caro val-
džios persekiojamos, pirmoji ryš-
kia matoma, antroji kiek pasi-
slėpusi, susipynė į nuostabų reiš-
kinį — katalikiškąją lietuvių
tautą.

Toji katalikiškumo ir lietuviš-
kumo jungtinė saviveikla nors ir
blykstelėdavo ankstyvesniuose
šimtmečiuose, tikrai įvyko tikrai
devynioliktojo šimtmečio antro-
je pusėje.

Dar 1912 metais Vilniaus
krašte aiškiai matyti, kad caris-
tinės Rusijos antilenkiškos politi-
kos metodai lenkų įtakos nesu-
mažino. Lietuviškasis identitetas
gimė pačioje Vilniaus bažnyčioje.
Lietuvių kunigų grupė, nepakeš-
dama dalies kunigų ir net hie-
rarchų lenkiško šovinizmo, kreipė
į popiežių Pijų X, kad pa-
dėtų apsaugoti lietuvių kalbos
teises Lietuvos sostinėje. 1914 me-
tais popiežius paskyrė Žemaičių
vyskupystės vyskupu Kaune
Pranciškų Karevičių. Jam vado-
vaujant, baigėsi krizė, kuri slėgė
lietuvišką Katalikų Bažnyčios
identitetą ištaisais šimtmečiais.

Ryžio tamprumu ir turinio
vertingumu katalikiškumo ir lie-
tuviškumo saviveikla pasiekė sa-
vo viršūnės nepriklausomos Lie-
tuvos laikais.

Lietuvių tautos filosofas Stasys
Salkauskis tą visą vyksmą iš-
reiškė filosofškai labai talklia
mintimi. Jo tvirtinimu patriotiz-
mas yra sveika vertinga apraiš-
ka, šovinizmas iškreipta, nesvei-
ka apraiška. Jo žodžiais "... kai
kartu su religija tauta pasisavina
katalikiškąją pasaulėžiūrą, įvyk-
sta savotiškas asimiliacijos vyks-
mas, kuriame tauta įsigyja ver-
tingų universalinių pradų, o
pati katalikiškoji pasaulėžiūra
įgauna tautinę būdingą išraišką...
Universalinė pasaulėžiūra plis-
dama, pradžioje duoda, o paskui
gauna. O tauta, įsijungusi į vi-
suotinę ideologinę bendruomenę,
pradžioje gauna, o paskui duoda".

Tokia katalikiškumo lietuviš-
kumo saviveikla buvo labai pavo-
jinga komunistų linijai. Rusų so-
ciologų nuomone po tyrinėjimų
Pabaltėje antrosios sovietinės
okupacijos metais, religija ir na-
cionalizmas vienas kitą remia ir
sunkina pasiekti internaciona-
lizmo... Internacionalizmui rei-
kia ateizmo. Ateizmas propaguo-
ja dvikalbiškumą, mišrias vedy-
bas, asimiliacijos tendencijas, eko-
nominį tarpriklausomumą, cen-
tralizotą valdymo sistemą, ku-
rioje dominuotų Sovietų Rusija.

Pateikęs tą rusų sociologų nuo-
monę, autorius taikliai išryškina
skirtingumą pusl. 111 tarp lietu-
viškojo laisvamaniškojo ateizmo
ir sovietinio ateizmo. Nei lietu-
vių katalikų pasaulėžiūros, nei
lietuvių laisvamaniškojo ateiz-
mo atstovai vieni kitiems nepa-
neigė teusės būti. Jų tarpe da-
giau buvo lenkynės išlaikyti savo
(Nukelta į 2 psl.)

Žvilgsniai į tikinčiąją Lietuvą

(Atkelta iš 1 psl.).

įtaką visuomenėje, bet jie visi rėmė demokratijos principais.

Sovietinis ateizmas aiškiai nepripažino lietuvių Katalikų Bažnyčią teisę būti ir įsijei saugotis lietuviškosios laisvamanybės, nors prieš laisvamanybę specialaus puolimo nevydė.

Sovietinių okupacijų metais Lietuvoje pagrindinė kova išsivystė tarp dviejų jėgų:

iš vienos pusės sovietinio ateizmo, perpinto imperialistiniais Sovietų Rusijos siekimais, pasitelkiant visą komunistų partiją, KGB ir daug talkininkų iš valstybės personalo su visomis imonomis prievartos priemonėmis, teismais, vergų stovyklomis, egzekucijomis,

iš kitos pusės lietuvių Katalikų Bažnyčia tamprioje katalikiškumo saviveikos dvasioje, drąsiai pasisakanti už lygias teises visiems, už sąžinės laisvę ir tai remianti asmenine savo drasių atstovų auka.

Tokioje dvasioje bebėstanti lietuvių tauta ir Katalikų Bažnyčia pakliuvo į persekiojimo sūkurius, sovietinėms okupacijoms užslinkus.

2. Katalikų Bažnyčios teisių laisvai apštalauti ir mokyti gynimas

Susipažinus su šioje studijoje pateiktais faktais, susidaro aiškus vaizdas apie lietuvių Katalikų Bažnyčios veiklos charakterį. Juo sekama, Bažnyčia ryžtingai ir neatsilaukiant vykdo jai Kristaus pavestą misiją apštalauti ir mokyti ir niekad nesutinka būti politinės valdžios įrankiu.

Mėginimai tuo atžvilgiu ją palaužti atsitenka kaip į nepajudinamą uolą. Ypač aiškiai sunkiais laikais ji parodo kiek diplomatinio lankstumo, bet nesitraukia ir nespekuliuoja pagrindiniais savo veiklos charakterio principais.

Sovietinėje okupacijoje iki šiolei Katalikų Bažnyčia Lietuvoje pergyveno keletą kovos tarpinių, kaip antai: pirmoji sovietinė okupacija priespaudos ir melo ženkle, persekiojimo atoslūgis antrosios okupacijos pradžioje, Stalino metų teroras, nustalinimo atoslūgis bei antireliginio atoslūgio, moksline ateizmo ir šmeižtų laikmetis, vyriausybės konfrontacija kunigų ir pasauliečių petijomis ir skundais. Po tų visų tarpinių ateina visai naujas pasipriešinimo tarpinis — perėjimas

į katakombas, išlaikant judėjimo reprezentantus kankinius viešumoje.

Pirmosios sovietinės okupacijos metai

Gedvilas, okupantų pastatytas ministerių tarybos pirmininkas, ramino tikinčiuosius, be abejo apgaulingai, remdamasis Sovietų Rusijos konstitucijos 124, 125 ir 135 paragrafais (žr. priedas A). Tuo tarpu Pozdniakovas vyskupas Vincentui Brizgiui ir Vincentui Borisevičiui, jam perdavusiems vyskupų konferencijos memorandumą, jau visai atvirai atidengė okupantų kėslus, patarė pasišalinti sekuliarinio užsiėmimo, nes, kas įvyko su Ortodoksų Bažnyčia Rusijoje per 30 metų, su Katalikų Bažnyčia Lietuvoje įvyks per 2 — 3 metus. Tuo tarpu sunkiam persekiojime Bažnyčia laikosi jau 40-sius metus.

Vyskupai skubėjo konsekruoti naują vyskupą Padolskį ir paskirti vyskupą Mečislovą Reinį Vilniaus arkivyskupu. Į Kauno kunigų seminariją buvo priimta 180 studentų. Gedvilas pažadėjo leisti spausdinti katalikų biuletenį, o už poros mėnesių įsakė sudeginti neišdildintus iš spaustuvės katekizmus. Vyskupai skyrė kapeilonus mokyti jaunimą religijos tiesų bažnyčiose bei privačiuose namuose. Tos pamokos buvo gausiai lankomos. NKVD agentai pradėjo visais būdais trukdyti — ginkluoti, triukšmaudami ir rūkydami įsiveržė į bažnyčias, terorizuodavo tėvus. Raudonoji armija užėmė seminarijos patalpas. Šis okupantų teroras buvo vykdomas ne pagal konstituciją, bet pagal slapčius neskelbiamus Kremliaus potvarkius Ortodoksų Bažnyčiai.

Devynių vyskupų konferencija savo memorandumu vyriausybei iškėlė tris pagrindinius reikalavimus: 1. laisvę vykdyti religinį apaštalavimą, 2. pilietinę lygybę visiems ir 3. asmens neliečiamybę. Kaip atsakymas į tai vyskupas buvo pranešė, kad Kauno seminarijos darbas nebus toleruojamas ir po birželio mėn. seminarija bus uždaryta.

Kun. Mykolas Krupavičius bandė įtaigoti Paleckį, Gedvilą, Grosmaną išlaikyti savarakiškumą santykiuose su Sovietų Sąjunga. Dr. Ignas Skrupskelis per XX Amžiaus vedamąjį sugestijavo: "Sveika tautinė savigarda reikalauja, tėvų palikimas reikalau-

ja ir išpareigojimas tautos ateičiai ir valstybei reikalauja neužmiršti kas specifiskai mūsų". Bet tuo metu jie jau klausė Stalino, kuris naujų sovietinių respublikų pirmininkų priėmimo liepė būti kietais su žmonėmis ir tai paremti sugniaužęs kumštį trenkė į stalą. Dr. Ignas buvo pirmoje 2000 asmenų grupėje, išvežtoje į Sibiro vergų stovyklas 1940 metais, būdamas vos 39 metų.

Birželio mėn. 14 — 17 dienomis 1941 metais NKVD su vietos komunistų pagalba įvykdė masines lietuvių deportacijas, ištremdami daugiau kaip 34,000 vyrų, moterų, vaikų, senelių, nepagailėdami nei ligonių. Sugrūdavo juos į prekinis vagonus, dusino ir troškino, veždami į Altajaus rajoną, Novosibirską, Karijos šiaurę, Kazachstaną, Komi SSR vergų darbams, badui, šalčiui ir daugelį kankinio mirčių.

1941 metais birželio mėn. 22 dieną vokiečiai pradėjo Raudonąją armiją vyti iš Pabaltijo. Lietuvių tauta, pasipiktinusi komunistų teroru, masiniai sukilo ir paskelbė atstatanti savo nepriklausomą valstybę, tuo paskelbdama visam pasauliui ir naujam okupantui savo valią. Taip pasibaigė neužbaigtas pirmasis persekiojimo tarpinis.

Karo atoslūgis nuo rugpjūčio mėn. 1944 metų iki 1945 metų gruodžio mėn. pabaigos

Antrojo pasaulinio karo metu ir tuoj po karo Stalinas sumažino priespaudą Ortodoksų Bažnyčiai, leido sudaryti vadovybę, naudotis susisiekimo priemonėmis. Bažnyčios naikinimo slaptoji taisyklė laikinai buvo netaikoma, bet neatšauktos. Tas atoslūgis labai neryškiai buvo jaučiamas Lietuvoje.

Lietuviai vyskupai, susirinkę 1944 metais rugpjūčio mėn. Ukmergėje, nutarė vėl atgaivinti religijos ir katekizmo mokymą bažnyčiose bei privatiniuose namuose. Vyskupas Teofilis Matulionis memorandumu Gedvilui protestavo dėl prievartinio moksleivių įrašymo į antireligines organizacijas. Tame laiške kartu ieškojo modus vivendi, jeigu vyriausybė netrukdyt Bažnyčiai vykdyti misiją, kuriai ji Kristaus yra paskirta.

1946 metais dvi kunigų seminarijos buvo uždarytos. Vyriausybės įsakymu Kauno seminarijoje klierikų skaičius buvo sumažintas nuo 300 iki 150.

Nemažai vyskupų buvo įtaigojami skatinti partizanų pasi-

Dinamiškoji prisikėlimo Kristaus skulptūra šv. Petro ir Povilo bažnyčioje (XVII amž.) Vilniuje.

naudoti vyriausybės paskelbtą amnestiją ir grįžti iš miškų į viešumą. Būdingas buvo vyskupo T. Matulionio atsakymas: "Ne Bažnyčia sukūrė sąlygas ginkluotoms grupėms atsirasti, ji negali imtis

ministerių taryba leido vyskupsu suvažiuoti, kad visa vyskupų konferencija paskelbtų bendrąjį atsišaukimą į partizanus. Prieš pat konferenciją vyskupas Vincentas Borisevičius buvo areštuotas. Konferencijos vardu pirmiausia ir buvo pasiūstas raštas, prašantis vyskupą V. Borisevičių paleisti. O po to buvo priimtas ne atsišaukimas į partizanus, bet bendrinis arkivyskupo Mečislovo Reinio paruoštas pasisakymas tuo klausimu. Tas vyriausybės nepatenkino, ir konferencijai buvo liepta išsikirstyti.

Tuoju po to komisaras religinio kulto reikalams įsakė bažnyčių turta ir jo valdymą perleisti dvidešimtui, kuris veikė vietos komiteto komunistų žinioje. Vyskupas Kazimieras Paltarokas bandė ieškoti kompromiso, siūlydamas parapijų komitetus sudaryti rinkimo keliu iš parapijiečių. Komisaras tai atmetė. Su mažomis atmainomis tas dvidešimtųjų planas 1948 metais buvo vykdomas, kai vyskupų dauguma buvo areštuoti, o jau kai kurie ir sunaikinti. Vyskupas Vincentas Borisevičius suimtas 1946 metais vasario mėn. buvo kaltinamas ryšių palaikymu su partizanais, vėliau buvo nuteistas ir sušaudytas. Jo įpėdinis vyskupas Pranas Ramanauškas gruodžio mėn. buvo išvežtas į Sibiro vergų stovyklą. 1946 metais gruodžio mėn. 18 dieną arkivyskupas Teofilis Matulionis jau trečią kartą sovietų buvo suimtas ir nubautas septyneriais metais kalėjimo.

1947 metais birželio mėn. 12 dieną arkivyskupas Mečislovas Reinys buvo pasodintas dešimčiai metų į Vladimirio kalėjimą. Ten jis ir mirė 1953 m. lapkričio 8 d. Taip Lietuvoje liko tik tai vienas arkivyskupas Kazimieras Paltarokas.

Nustalinimo laikotarpio atoslūgis

Po Stalino mirties atoslūgis užtruko nuo 1952 iki 1958 metų. Berija bandė laimėti sau sąjungininkų valdžioje įsivertinti, atleido spaudimą ir padarino nerusų komunistų vadus siekti daugiau autonomijos savo respublikoms ir kalbai. Daug rusų ko-

misarų prarado darbus tautinėse respublikose. Turbūt todėl Berija rusofilo Chruščiovo pastangomis ir buvo likviduotas 1953 m. Po kelių metų Kremlius vėl išvystė spaudimą į tikinčiuosius ir į etnines respublikas.

1954 m. vasario 17 d. ir 1955 m. rugsėjo mėn. 17 d. buvo paskelbtos amnestijos. Iš tremties buvo leista grįžti 130 kunigų ir keliolikai tūkstančių 1945–51 metų tremtinių. Buvo gražinti ir du vyskupai T. Matulionis ir Pr. Ramanauškas. Vyskupas buvo konsekruoti kun. Julijonas Steponavičius ir kanauninkas Petras Maželis.

1957 m. arkivyskupas T. Matulionis atsisakė laikyti jam uždėtų sąlygų, į laisvę paleidžiantis jis sugrįžo į Kašiadoris testidinaro pareigų, 1957 metais rugsėjo mėn. 25 dieną konsekruotas savo įpėdiniu vyskupu Vincentu Sladkevičiumi. Kremliaus įsakymu abu vyskupai buvo pašalinti iš diecezijų.

Būdinga, kad nustalinimo atoslūgio metu 1956 metais spaudoje pasirodė ir tokių išsireikšimų: "Visi mes pažįstame religingus žmones, kurie yra išradininkai, sąžiningi ir sugebantys atlikti savo pareigas", arba "religija nėra klūtis būti išsilavinusi žmogumi". Tai būdingai rodo, kaip kai kurie partiečiai atoslūgio metu mano, bet tai nesutapo su komunistų partijos linija.

"Mokslinio" ateizmo laikotarpis

Lyg ir prablaivėję marksizmo leninizmo filosofai pripažino, kad vien priespauda ir teroras neįmanoma religijos įtakos sumažinti, šalia negatyvių poūmių reikia mokslinio įtikinimo. Tad ateizmo propagandą pradėta traukti mokslo akademijos narius, švietimo, kultūros aukštųjų mokyklų mokytojus, kultūros ministerijų kadrams. Specialiai sukurta draugija "Žinija". Tie visi pasitelktieji talkininkai skaitė tūkstančius paskaitų. Didelės jėgos ir pinigai buvo pasitelkti palaužti katalikybę Lietuvoje. Šalia tų paskaitų ypač buvo sustiprintas dvasininkų šmeižimas.

Vyriausybės konfrontacija skundais ir petijomis

Asmenų šmeižimas bei galimybės atsakyti sudidino visuomenės skundais ir petijomis patvirtinti gausiais parašais ir kunigų ir pasauliečių užtvindė vyriausybės ir religinių reikalų komisaro istaigas. Vyriausybė į tai atsakė.

Nukelta į 3 psl.

Pokalbis su Mariūm Katiliškiu

(Tęsinys iš praeito šeštadienio)

— Na, dabar turite medžiagą ir sėdite rašyti: ar jau viskas jums aišku, kaip eis iki pačios pabaigos? Ar jums išsiskyrė pasirašo taip, kaip norėjote, ar paskui dar turite taisyti ir perrašinėti? O betaisydami, ir ką daugiausia krepiaite dėmesį ir turite daugiausia problemų: su kompozicija, personažais, ar kuo kitu? Kaip matyti iš tų novelių, kurias iš "Prasilenkimo valandos" pakartojote "Sventadienyje už miesto", gerokai jas pabraukėte. Tame procese žuvo ir ta ištrauka, kurios pasigavau pirmame klausime.

— Manau, kad aišku. Perrašinėjimą atlieku patsai, nors turiu gerų pasisiūlymų padėti. Antrą kartą pereidamas, kartais vieną ar kitą sakinį nubraukiu arba pridėdu. Panašiai ir su didesniais gabalais atsitinka. Yra ir taip, ir manau tai suprantama, kad rašydami, dar ilgai nesusivoki, kuomi ta velniava pasibaigs. Paskutiniu metu mane vargina ir tai, kas pradėjęs rašyti novelę ar apyskaitę, pamatai, kad nelengva bus užbaigti norimu dalyku. Prieš eilę metų buvau paprašytas parašyti apyskaitą jaunimui. Rašiau, bet susikaupusi medžiagos gausa, kurios būtų užtekę ir dvitomiui, reikalą sustabdė. Pagigu Albinui Baranauskui, kurs nenuslepianiu pasimėgavimu pilsto apgižusį vandenėlį iš tuščio į kiaurą, iš vienos saujos į kitą. Atrodo,

kad jo veikėjai neprigirdi: — Ar nueisi pas Marijoną? — Pas Marijoną? — Taip, pas Marijoną. — O pas kokią Marijoną? — pas tą pačią Marijoną. — Ar pas tą pačią Marijoną? — Taip, pas tą pačią Marijoną. — Gerai, nueisiu pas Marijoną. Tai klasiškas pavyzdys, kaip didinti puslapių skaičių. Stebina, kad šviesus Suvalkijos kampas nusėstas pulitineisiais ir auskais. Penkių, šešių skiemenų pavardėmis. Tai, be abejo, prisideda prie puslapių skaičiaus didinimo ir knygos varymo iš tomo į tomą. Kai kas mėgsta pavardžių gražinimą. Taip Mastis kopė į Masticką, Mastickėvičių, Mastickėvičiauską.

— Jūsų knygoje netrūksta lyrinių vietų. Ar nesvajojote kada nors daugiau pasukti į poezijos viešelius?

— Tikriausiai ne. Nebe tam ir mano metai. Kartkartėmis parašau po eilėraščių.

— Beje, su kokiomis nuotakomis ėjote prie amerikonių siužetų: ar jautėtės lygiai taip savo gailė, kaip Lietuvos miške? Ar čia jums daugiau nusverė koks atsitikimas, anot amerikiečių, — anekdotas.

— Nuotakos tokios, kad reikia parašyti, jeigu rašai, ir apie kraštą, kuriame gyveni. Kaip aš galėčiau neaprepiamose prerijose jautis kaip Lietuvos miške?

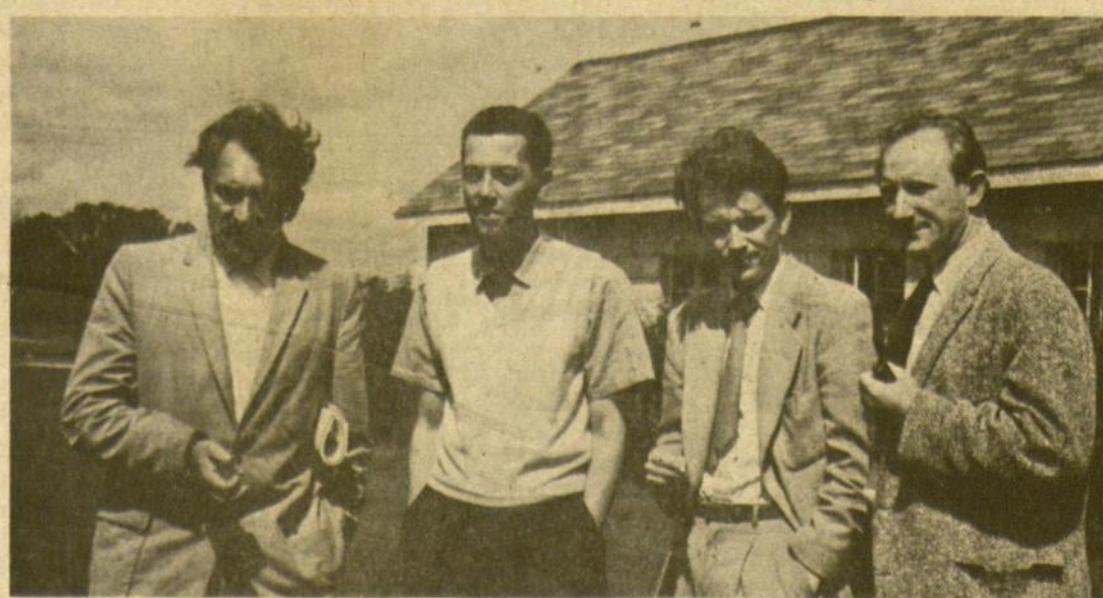
— Esate literatų šeima. Ar tariatės vienas su kitu, kai rašote? Ir kai jau parašote? Ar jūs pripažįstate Lūnės Suteimos nuomonę apie savo veiklą, kai jis jau paruoštas spaudai, ir ar jina sutinka su jūsų pastabomis, jeigu jų turite dėl jos lyrikos rankraščių?

— Kokie gali būti pasitarimai? Poezija ir proza nėra silkių krautuvė. Jei ji užsimano, paskaito, ką esu parašęs, o aš pasiklausau, ką ji parašiusi paskaito.

— Pakeliui suminėjom kelias jūsų knygas. Dar lieka "Užuovėja", "Miskais ateina ruduo" ir "Apsakymai". Kuris iš jūsų veikalų jums pačiam artimiausias ir kodėl?

— Jūs paklauskite motiną, kuris jai iš būrio

vaikų geriausiai patinka. Šluotkočiu pašventintą nugara — ir viskas paaiškėtų. Keturiolikos ketvirtųjų pradžioje, gimnazijos direktoriaus Povilionio, taipgi literato, įkyriai raginamas, paruošiau spaudai rinkinį "Seno kareivio sugrįžimas". Pavilioniui pasiėmė per savo draugą Brazdžionį įteikti "Sakalui". Pasilikau nuorašą, kaipgi. Daugiau trijų šimtų mašinraščių puslapių, karo metais parašytą stamboką romaną, keletą novelių, apsakymų, apybraižų ir dar visokių niekų. Paskubomis traukiantis, teko nugirsti, kad mašinraštis surinktas ir atiduotas spausuvei. Visą šitą popieriją — nuorašus — palikau pas seserį Onutę.

Ketveriukė Santaros-Sviesos suvažiavime 1968 m. rugsėjo 7 d. Sodas, Mich. Iš kairės į dešinę: Marius Katiliška, Antanas Škėma, Kostas Ostrauskas ir dail. Vytautas Ignas. Nuotr. Jono Pakulskio

Atsidarius galimybei susisiekti su Lietuva, paprašiau sesers, kad atsiųstų popierius. Ji apgailestaudama parašė, kad viską sudegino. Kas? Karo veiksmų nebuvo tame šone. Aš susigaudžiau, kad esama barbarų ir su aukštuoju mokslu, tik to negali pasakyti geram žmogui.

Po eilės metų, besilankant Kalifornijoje, pasiteiravau Bernardo, ar jis ko nors nežino apie mano knygą. Poetas pasiūžėjo į mane taip, lyg aš būčiau mergą išprievartavęs, ir pasakė: "Niekas nežinau".

— Dar kalbant apie personažus: ar turite nuolatinę pažiūrą (optimistinę, pesimistinę), kuri persmelktų ir jūsų personažus: ar jums nulemia konkretūs, gyvi atvejai: Jonas geras, Petras nenaudėlis, o Birutė švelni kaip šilkas.

— Viso šito neturiu.

— Jeigu mestumėte žvilgsnį į savo raštus nuo pirmo išspausdinto apsakymėlio iki paskutinės knygos, ar galėtumėte pastebėti kokius svarbesnius savo raštų etapus, ir jeigu taip, trumpai apibūdinkite juos.

— Nuo pirmo išspausdinto? Čia jau man tikrai sunku susigaudyti. Nuo Prasilenkimo... iki Užuvėjos — keturi. Nuo Užuvėjos iki Miskais... — penki. Kitais metais Išėjusiems... Po penkių Sventadienis už miesto. Už dvylikos metų — Apsakymai. Tai visa mano vargana raštija.

— Kartais būna taip, kad kūrėjas ilgai vaikščioja užsidegęs kokia didele idėja, išgyvena ją kone iki smulkmenų ir vis nesiryžta rašyti, ir taip dideli užsimojimai pasilieka nežinij. Ar jūs esate turėjęs tokių

sutvirtindama baudmos kuni-gams, kurie, paneigdami vyriausybės draudimus, mokė jaunimą katekizmo bei tikėjimo tiesų. Taip tiklo teismuose bylos kunigaikščiui, Šeškevičiui, Buberniui ir kitiems. Į tuos teismus suvažiavo tėvai su vaikais. KGB jėgos vaikė. Neleido kvietis savo gynybai teismo sales pripildydavo agentais. Vykde suniekinto teismo dramikomedija.

3. Pogrindžio Katalikų Bažnyčia grumtynėse už žmogaus teises

Kai sovietinės vyriausybės atstovai ne tik nekreipė dėmesio į patį ir skundus, bet dargi sustiprino žmonių persekiojimą ir apsaugingai pradėjo lankytis Vatikane, neva žadėdami atoslūginti. Lietuvių katalikų pasipriešinimo veikla nuėjo į pogrindį ir pradėjo informuoti pasaulį per pogrindžio spaudą, ypač per Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką.

Lietuvių katalikų pogrindis yra rezultatas sovietinio priešreliginio teroro ne tik Stalino, bet ne kiek mažesnio ir Chruščiovo ir Brežnevo laikotarpiais.

Nei sovietinis teroras, nei „mokslinis“ ateizmas Katalikų Bažnyčios nenuitildė. Čia minėti atoslūgiai jų antireliginiuose puolimuose tevykdavo tikrai įprastinio sukrėtimo metu. Šiaipgi yra aiškiai žinoma, kad, komunistų partijos nusistatymu, religija nėra vietos sovietinėje rusiškoje sistemoje.

Jau dabar, palaikant ryšius su rusais, disidentais, Lietuvių katalikų tarybos rūpesčiu pogrindžio Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika išsiveržė iš etninių ribų į pasaulinę plotmę. Jau daugiau kaip septyneri metai ji savo objektyviai pateikiamais faktais skverbiasi į pasaulio sąžinę. Tuo ji pasidaro svarbiu veiksmu pasaulinėje grumtynėse už žmogaus teises.

Prieš 34 metų persekiojimo laikotarpį Katalikų Bažnyčios vadovybė išryškėjo trys jos vadovai: katalikai:

patyrę ir sovietinių okupantų klaida įsitikine, tvirti, atsparūs ir beveik bekompromisiniai kovotojai, kaip vyskupai Teofilis Matulevičius, Vincentas Borisevičius ir Marius Reinsys;

tyrūs samoningi kovotojai ir atskirais momentais išmintingi diplomatai vyskupo Motiejaus Valančiaus pavyzdžiu, sovietinės okupacijos metais ryškiausias jų vysk. Kazimieras Paltarokas ir keli kiti;

trečioje grupėje yra keli oportunistai, be abejo sovietinė sistema, kol jiems jie bus reikalingi, bandys naudoti juos kaip įrankius, vieni juos laiko ar bent įtaria idėjų spekuliantais, kiti dar turi vilčių, kad ir jie Kristaus pavestos misijos neišduos.

Prof. V. Vardys, šiuo savo veikalu pateikęs tokį ryškų skerspiuvį sovietų antireliginių puolimų ir Katalikų Bažnyčios atsparumo, savaime priveda prie išvados, kad nuėjimas į pogrindį yra išmintingas ir laiku atliktas žygis. Pogrindžio Bažnyčia galės turėti, kiek norės ir kiek pajėgs, kunigų, vienuolių ir savo, o ne KGB parinktą vadovybę.

Šis veikalas dokumentuotų faktų gausumu ir autoriaus sugebėjimu suvesti juos į sistemą darosi neišsemiamas aruodas informacijos ir orientacijos. Jis gerai tarnaus Bažnyčios Lietuvoje ir tremtinių visam pasaulyje tolimesniam sovietų teroro demaskavimui ir pasipriešinimui jam.

Šios studijos turinį ypač turėtų išstudijuoti mūsų akademinė jaunuomenė ir profesionalinė bendruomenė bei kiekvienas asmuo, kuris nori patirti tikrą būklę lietuvių tautos ir jos tikinčiųjų sovietinėje priespaudoje. Geras šios studijos turinio pažinimas išvaduos ne vien iš mitų, kuriuos komunistinė propaganda stengiasi paskleisti laisvame pasaulyje.

Tai bus geras informacijos šaltinis toms viso pasaulio institucijoms, kurios nuosirdžiai siekia

Šių dienų velykinė nuotaka Aušros Vartnos, Vilniuje. Nuotr. Alg. Kunčinas

pažinti tikrą tiesą.

Mus visus šis veikalas turėtų paskatinti sukrėsti visą pasaulį ir

sukelti jį prieš žmogaus teisių mindžiojimą už geležinės uždangos.

Dr. Tomas Remeikis komentuoja dr. Vytauto Vardžio knygoje iškeltas problemas

Turiu ypatingą privilegiją kalbėti apie savo mokslo kolegos vėliausią darbą ypač dėl to, kad dr. Vardys gali būti laikomas „elder statesman“ ir pionierius studijų apie tautybes Sovietų Sąjungoje. Jo „Lithuania under the Soviets“ buvo vienas iš pirmųjų, sakyčiau, ledu laužiančių veikalas, kuris bandė prasiveržti pro totalitarinio sovietinės asntvarkos modelio ribotumus ir pažvelgti į vieną iš sovietinių respublikų, kaip iki tam tikro laipsnio atskirą politinį vienetą. 1963 metais Amerikos mokslo pasaulyje visa tai dar buvo naujiena. Tad tautybės studijų srityje dr. Vardys buvo pionierius, o taip pat prisidėjo prie naujų modelių — pluralistinio, oligarchi-

nio, biurokratinio — sukūrimo ir totalistinio modelio modifikacijų, jei ne pakeltimo. Nuo 1960 metų savo mokslinėje veikloje jis reiškiasi kaip tos naujos pažiūros vienas pirmųjų žmonių, daug prisidėjęs prie akademinio pasaulio atidarymo tautybių studijoms. Tarp nemažai mokslinių darbų pažymėtinas ir jo vaidmuo, kuriant Association for the Advancement of Baltic Studies. Todėl manau, jog neklystu, sakydamas, kad šiandien dr. Vytautas Vardys yra labai vertinamas specialistas Amerikos politinių mokslininkų tarpe.

Einant prie knygos aptarimo, noriu pastebėti, kad tai mano greita reakcija, todėl ir preliminarinė. Bendras išspūdis, kad tai yra

svarbus įnašas į lietuvių tautos istoriografiją ir taipgi svarbi pagalba mūsų broliams tėvynėje jų kovoje už pagrindines žmogaus teises, įskaitant ir teisę į tautinį apsisprendimą ir nepriklausomybę. Todėl visi džiaugiamės veikalą pasirodymu, sveikinam autorių, o taip pat ir tuos, kurie jį rėmė ir spyrė darbą atlikti.

Dr. Vardžio studija yra iš tikrųjų Lietuvos Katalikų Bažnyčios, kaip institucijos, istorija, pagrindinė dėmesį kreipiant į jos santykius su valstybe amžių slinktyje. Kaip knygos pavadinimas sako, studijos didesnis dalis yra paskirta pokario laikotarpiui. Tačiau studijoje Bažnyčios poveikis tautinės kultūros samonės išsivystymui paliečiamas tik prabė-

Danguolė Sadūnaitė

GYVENIMO UPEJE

I.

Mūsų balsai,
tai du krantai;
tarp jų gyvenimo upė.

II.

Ir kaip aš tave matysiu?
dienai sklystant

į rasotą vakarą,
į violetinę naktį...
Paukščių čiulbėjime,
kaip išgirsiu?

MONTEREY

saulė vakare pasodina
spurdančius žviesos medžius fjoroje;

ir aš išsinuomuoju butą,
metams —

Okeano gatvėje...

// // //

tik nežinau,
ar gausiu tiek daug nuomos
gyvenimui?

Galbūt norėjau dar ilgą laiką
vaikščioti vėju laulauose;

bet tavo sausra
verčia mane išsitiesti upę;
// // //
karščiuotla,
visą dieną karščiuotla
neturi...

APŠILANKYMAS CAPE COD RUGPUCIO MĖNESI

I.

Ugai sėdėjome ten prie vandens;

kur fjūros bangos
atplukdė geras vasaros naujienas,
ir pakrantėje plakė
kaimeitiška šolės širdis

II.

ir kai pamačiau
paslaptingą sodą fjūros —
pasikeičiantį dovanomis
su paslaptingu sodu
dangaus

// // //

nieko daugiau nenorėjau
matyti tą rytą...

gomis, tikėjimo vaidmuo tautos gyvenime paliekamas nuosčiai. Spėju, kad autorius tai darė sąmoningai, nes kitaip studija turėtų būti labai išplėsta.

Istorijos moksle, pasirenkant vieno iš daugelio veiksmų analizę, visuomet yra pavojus analizuojamo veiksmo reliatyvą reikšmę arba pervertinti arba nuvertinti, nes analizėje prarandamas veiksmų tarpusavio poveikis, jų reliatyvios svarbos, besikeičiančio vaidmens pajutimas. Studi-

jok atveju ši problema irgi šiek tiek jaučiama, bet tai tikriausiai pasirinkto mokslinio kelio, studijuojamo objekto apribojimo rezultatas, o ne autoriaus samoningas istorinių faktų savitas sudėliojimas. Reikia pasakyti, kad dr. Vardys pasirinkto objekto analizėje išlaiko mokslininkui prideramą objektyvumą ir šaltumą. Ir nors jo veikalą priskirčiau prie katalikiškos pakraipos istoriografijos, ta simpatija yra labai moderuota ir labai toli nuo to, ką galėtume pavadinti istorine apologetika, išlieka esmėje mokslinėje tradicijoje ir mokslinės kontroversijos ribose.

Grįžiant prie bažnyčios ir valstybės santykių istorijos, kuri prasideda nuo Mindaugo laiku, joje yra, nors ir trumpa, tačiau vis tiek spraga. Kažkodėl išeivijos istorikai vengia liesti vokiečių okupacijos laikotarpį. Vis dėlto

dar neturime šio laikotarpio istorijos. Dr. Vardys irgi šį laikotarpį savo analizėje praleidžia. Tačiau manau, kad bažnyčios — valstybės santykiai pokaryje būtų geriau suprantami, jei būtų pristatytas Bažnyčios vaidmuo vokiečių okupacijos metu — tiek jos santykiai su okupacine valdžia, tiek jos nusiteikimas komunistinio režimo atžvilgiu.

Pokario Bažnyčios ir sovietinio režimo santykių raida tik dabar pradeda išryškėti. Tiek samizdas, tiek leidiniai, tiek sovietiniai istoriografai yra atskleidę apskiai pavienių faktų. Yra didelis dokumentinės medžiagos trūkumas apie Bažnyčios padėtį, ypač iki 1970 metų. Pavyzdžiui, vyskupo Paltaroko vaidmuo jo santykių su režimu yra dar beveik nežinomi. Todėl buvo nelengvas darbas dr. Vardžiui to pokario laikotarpio kontūrus nubrėžti. Čia yra jo didelis darbas ir įnašas.

Sakyčiau, tai ekspertiškas kremlinologinis darbas — iš ribotų paskirų faktų sudėti suprantamą ir tikrovišką paveikslą. Žinoma, kremlinologijos analizė reikalauja nemažai išvadų iš ribotų faktų, ir todėl visad yra galimybė paklysti. Kiek esu susipažinęs su dr. Vardžio analizuojama medžiaga, gal nesutikčiau tik su viena kita detaile, bet jo nubrėžti pagrindiniai kontūrai, man atrodo, artimai atitinka tikrovę.

Katalikų disidentų judėjimą dr. Vardys analizuoja, pagrindinai remdamasis „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“. Analizė yra dalykiška ir išsami. Skaitant knygą, susidarys vaizdas, kad katalikų kova dėl religinių teisių yra monolitinė. Toks vaizdas galbūt susidaro, stipriai remiantis „Kronikos“ medžiaga. Aš manau, kad tas katalikiškas judėjimas yra daugiau diferencijuotas negu knygoje prileidžiama. Yra išsiskyrimas ir tikslų prioritetė ir taktikos klausimuose. Vyksta dialogas tarp viešosios ir katakombinės bažnyčios, jaučiasi konservatyvi ir liberalinė judėjimo pakraipa, matyti įtampa tarp kosmopolitinių ir nacionalistinių polių. Man bent atrodo, kad tokia pažiūra ir taktikos įvairovė atsispindi toje gana įvairioje ir gausioje katalikų pogrindžio literatūroje.

Likusiose savo pastabose norėčiau sustoti prie dviejų problemų, kurias dr. Vardys narplioja. Gal ne tiek prieštarauti jo pažiūrai, kiek pačiam garsiai pagaltvoti.

Viena problema — tai akomodacijos (ar koegzistencijos) tarp Bažnyčios ir režimo galimybių klausimas. Bažnyčia keliais atvejais yra siekusi surasti sugyvenimo būdą. Prel. Krupavičius 1940 m., vysk. Paltarokas po 1948 m. (Nukelta į 4 pusl.)

atleisti užsimojimų, kurie taip ir pasiliko tik svajonėje?

Kaipgi neturėsi, jeigu jau esi paliestas pakvaišimo — rašyti. Vargino mane didesnės ir didesės idėjos, nes kaipgi berazumis neturėsi idėjų? Smulkmeniškai buvo dalinamos vietos, parenkami vardai, net jų, būsimųjų herojų matomi veidai, tik, aciu Dievui, galvėlėje buvo dar šviesesnių vietų, nelaidžiančių žudyti dėl to, kad puikiai žinojai niekad nesulauksiančios galimybių jas įgyvendinti. Smagu, kai skaitai, kad artėjais prie dešimty, pilnas kūrybinės jėgos ir, be jokios atvangos raso. Tik nesmagu, kai ant tų kūrinį nejauku būtų ir nusišlapinti. Tada geriau tie užmojai palieka svajonėse.

Ar norėtumėte ką nos papasakoti apie savo dienas Amerikoje?

— Ne, nenoriu. Kaip jums puikiai žinoma, keliomis eilutėmis nieko gero nepasakoma.

Marius Katiliškis ir priekyje jo Lina Sutema-Katiliškienė 1966 m. lapkričio 20 d. literatūros vakare, New Yorke.

— Laikraščiuose pasitaiko žinių apie lietuvių veiklą jūse Lemonte. Kas tai per vieta, ir ar daug ten mūsų žmonių gyvena?

— Lemonto miestelis įsikūręs prie Des Planes upės. Iš jos gilaus ir plataus slėnio žiūrint, atrodo, lyg jis gumšotų ant kalnų. Iš tikrųjų tai Vidurio lyguma. Praėjusio šimtmečio pabaigoje, laužiant (taip, laužiant, nes čia ištisinė dolomitinė uola) kanalą iš Calumet į Mississippi, šimtai gerasimųjų merginų įsirengė virtuvėles ir maitino sunkiai dirbančius vyrus. Pamažu pradėjo augti kaimelis. Dar užsilikę keli pastatai, iš masyvių dolomitų blokų sukrauti, su geležinėmis lentomis frontonuose, rodančiomis įkūrimo metus, tebestovi. Daugelį kitų buldozeriai sulygino su žeme. Senieji žmonės tvirtina, kad pirmieji gyventojai ir buvo kanalo laužėjų ir valgyklėlių merginų vaikai.

Porą mylių į rytus, ant stačios, aukštos uolos tebestovi bažnytelė. Lentoje, prie kelio, iškalta, „St. James 1832“. Šalia didelė klebonija. Ir visur aplink daugybė paminklinių lentų ir kryžių, kuriuose iškalti vardai ir metai baigiamai nuplauti lietuvių nugarinti vėju. Bažnyčia nemirusi. Ne, Sekmadieniais suvažiuoja šimtai fermerių puošniais automobiliais ir vyksta pamaldos. Aukšto ūgio kunigas, airiškis, gyvena toje klebonijoje vienut vienas. Ir pagalvoji, kaip nebijo. Vakaruose, kiek toliau — Starved Rock. Čia viena indėnų gentis, persekiojama ir naikinama kitų, įsivertino uolų savartnyuose. Nuo aukščiausios uolos, statmenai smenganti į Illinois upę, leisdamas ant sudurtų laso virvų indą pasisemti vandens. Apačioje šmininėje indėnai canoe valtėlėse tuojau nupludavo indą su vandeniu. Narsi gentis žuvo ne badu, bet troškuli.

Pro čia praplaukė Luis Joliet, su savo draugais, lydimi draugiškų indėnų, ieškodami kelio į Mississippi.

Buvau pirmasis, pradėjęs kurtis prie Lemonto. Neapsikęsdamas mieste, užpirkau šešis akurus buvusios kadaise farmos klaidikais apleistos žemės. Žolė iki krūtinės. Susirėmiau būdė, kad būtų kur nuo lietaus palįsti. Bet nuo milijardų uodų niekur nepalįsi. Krisdavau ir miegodavau be sapno. O anksty rytmetį melodingai tilinduodavo septynių bažnyčių varpai. Grįždavau kartą ar du savaitėje miestan nusiprausti, pasirūpinti ēdme. Man susijaukdavo savaitės dienos, bet ar tai svarbu. Tautiečiams, kur sutikdamas, siūlydavau pirkti žemės prie Lemonto. Žemė labai pigi, o čia, man regis,

ateities vieta. „Na, mes dar vadovaujamės savo protu ir nemanome vykti į laukinius vakarus“. Taip, Lemontas jau buvo vakarai, jaunimas dėvėjo plačiabryles skrybėles ir laikėsi filmuose nurodomų vakarietišku taisyklę.

Kas be ko. Savaitgaliais stabteldavo

Marius Katiliškis skaito savo kūrybą literatūros vakare New Yorke 1966 metais. Nuotr. V. Mažello

puošni mašina, ne viena, kartais ir keletas. Pasišnekėdavom, pasiūlydavo šalto alaus, kurį dviem gurkšniais išmaukdavau. Kai kuri ponis pasiteiraudavo, ką tas ponas veikla. Namą stato. Namą? Nu, žinote, visokių yra, visokių reikia. Kiek teko nugirsti — knygas rašyti.

Atokiau nuo miestelio, iš tolo puikuojasi geltonų plytų pastatai. Tai Holy Family Villa, senųjų ateivių kruvinomis rankomis ir kruvinai uždirbtais centais pastatyta. Kažkuriais metais, Šv. Kryžiaus parapijos klebonui, kun. Linkui dairantis vietos senelių prieglaudai statyti, akin krito geri ūkio pastatai ir žemė. Pasiteiravus pasirodė, jog ūkis parduodamas, ir klebonas, pagal savo būdą, negaisdamas nė valandos, užpirkto. Dirbamos žemės tik pusė, kita brandus ažuolynas ir žema lanka, per kurią sruveno upelis iš ežerėlio, atsiradusio užtvėnkus iš atšalies sruvančių verdėnė. Kurį laiką ūkiui vadovavo agronomas Balys Vitkus, bet vėliau atiduodavo nuomininkams. Prieglaudos pastatai, suprojektuoti lietuvių architekto, akyse kilo, rūgte rūgo. Šimtų šimtai senelių praėjo per tuos namus. Seserys kazimierietės, kurioms buvo pavesta tvarkyti prieglaudą, sumaniai tvarkėsi. Ažuolyne pristatė namelių — kabinų, kurias bemačiant užimdavo vasarotojai iš didelio miesto, Chicago. Kiekvieną sekmadienį vykdavo gegužinės — piknikai. Orkestras maurodavo triūbomis visokias melodijas. Tik šokite, tik linksminkitės, mielieji. Buvo pastatyti paviljonai, kad galimo lietaus atveju šokiai nenutrūktų.

Bus daugiau

Dainavimas - profesija, reikalaujanti talento, darbo, stiprių nervų

Pokalbis su Gina Čapkauskiene, su Liucija iš Lammermoor

Gina Capkas is the possessor of a flexible voice and can sing lyric, dramatic and coloratura songs with savoir faire.

Francis Goltman,
"The Gazette", Montreal

Gina Capkas dainuoja taip, kaip kvėpuoja. Su laktingalos lengvumu ir didele meile savo menui. Ji turi aukso balsą.

Suzanne Puize,
"La Patrie", Montreal
(versta iš prancūzų k.)

Gina Capkas coloratura soprano demonstrated attractive vocal qualities and musical intelligence (...). Her coloratura is uncommonly fluent, effortless, and true to pitch without slightest tones or compromises in tempo.

Raymond Morin,
"Worcester Sunday Telegraph",
Worcester

Galėtume cituoti ir cituoti Kanados prancūzų bei anglų, amerikiečių ir lietuvių muzikos kritikų pareiškimus, bet čia pateiktieji apie mūsų dainininkę jau daug pasako. O kad Gina Capkas yra Ginos Butkutės — Čapkauskienės profesinė pavardė, naudojama dainuojant svetimtaučiams, plačiau aiškinti turbūt nėra nereikia.

Ji gimė Lietuvoje, Joniškio apylinkėse. Kanadon atvyko 1949-aisiais. Apsigyveno Montrealy. Dainavimo studijas pradėjo pas operos solistę Elzbieta Kardeliene. Vėliau mokėsi pas profesore Pauliną Donald, prof. Jules Dubois, Liną Narducci. Studijų rezultatai ėmė ryškėti dviejuose konkursuose: 1960 m. — Toronto Kiwanis muzikos festivaly ir 1961 m. — Montrelio muzikos festivaly. Abu kartus ji laimėjo pirmąją vietą ir gavo diplomus.

Profesinis debiutas įvyko 1962 m. "Sarah Fischer" koncerte, Montrealy. Nuo čia prasidėjo dainininkės kelias. Ėmė reguliariai dainuoti CKVL — FM radijo programoje "Songs Recital". Keletą koncertų parengė Martinė Muscal organizacijai. Nuo 1964-ųjų septynerius metus pastoviai dainavo La Cigale operos klube. Tris kartus dainavo Expo 67 pasaulinėje parodoje. 1972 m. Nakties Karalienės rolę "Stebuklingoje fletoje" atliko su Sherbrooko simfoniniu orkestru. 1975 m. turėjo rečitalį Carnegie Hall, N. Y. Dažnai reikišias CBC radijo ir televizijos programose, dainuodama su orkestrais įvairiuose Kanados miestuose.

Lietuvių publikai debiutavo 1970-aisiais, pačioje "sostinėje" Chicagoje, "Draugo" romano premijos įteikimo iškilmėse. Sekė daug koncertų lietuvių kolonijose, nuo vieno Š. Amerikos krašto iki kito, o 1974 m. Australijos lietuvių pakviesta koncertavo Sidney, Melbourne, Adelaidėje ir Canberroje. Dainų šventėje Toronte 1978 m. vasarą ji buvo vienintelė solistė.

Chicago Lietuvos operoje dainuoja nuo 1971 m., kai tik yra jos balsui tinkamos partijos. Pirmoji buvo "La Traviata", kur ji atliko Violetos rolę. Paskui "Carmen" — Micaela, paskui "Meilės eliksyras" — Adina, paskui "Romėo ir Julija" — Julija.

Išleista viena jos plokštelė, kurioje lietuvių kalba įdainuotos lietuvių bei svetimų kompozitorių dainos.

Chicago Lietuvos operai šiemet statant vieną gražiausių Gaetano Donizetti operų "Lucia di Lammermoor", Gina Čapkauskienė buvo pakviesta Liucijos rolei. Tinkamesnės dainininkės šiai

rolei turbūt nėra su žiburiu lietuvių tarpe nerastumi! O kad pati Gina savo rolę patenkintu, tuoj sužinosime iš jos atsakymų į pateiktus kelis klausimus. Čia tą laiškinį pokalbį ir pradėsime.

— Mieloji Gina, kultūringuose "Draugo" puslapiuose kalbėjome prieš ketverius metus, kai "Meilės eliksyras" ...burbuliavo kaip šampanas... Dabar jūs būsite mergaitė, dėl meilės einanti iš proto, Liucija di Lammermoor, to paties vardo operoje. Kokie išpūdziai rolę repetuojant, premjerai besiruošiant?

— Prisipažįstu, kad ši partija man labai prie širdies. Ne dėl to, kad norėčiau iš meilės išprotėti, bet dėl gražios muzikos. Rimtai kalbant, tai ideali rolė mano balsui. Operos mokykloje Montrealyje šią rolę atlikau 1965 metais, bet tai, žinoma, buvo be orkestro, italų kalba, mažoje scenoje. Kada pažūrėsi į tas nuotraukas, viskas atrodo labai seniai buvę. Rolę pradėjus mokytis lietuviškai, visą laiką pynėsi itališki žodžiai, nes abi arijas daug kartų dainavau italų kalba. Daugiau apie šią operą nieko nesakysiu, paliksiu spresti žiūrovams. Tik pridėsiu, kad tai labai populiari opera koloratūrinių sopranų repertuaruose, pradedant Persiani ir baigiant Joan Sutherland ir Beverly Sills.

— Minite koloratūrinius sopranus. Tols ir jūsų balsas, tiesa? Gal keletą žodžių ji aptartumėte? Ir kur jis sėkmingiausiai naudojamas?

— Taip, aš esu koloratūrinis sopranas. Tai aukštas balsas. Repertuaras tokiame balsui yra begalinis koncertuose ir operoje. Tik lietuviškoje muzikoje labai menkas pasirinkimas gal dėl to, kad tai retesnis balsas. Taip pat ir ne visos dainos galima transponuoti, kas padėtų ap sunkina, renkant lietuvišką programą.

— Keletą kartų teko jus girdėti operoje, koncertuose ir praeitą vasarą stulbinančiai puikiu pasirodymu Dainų šventėje Toronte. Ne kartą su malonumu teko rasyti ir jūsų koncertų išpūdzius. Atrodo, jūsų balsas vis dar progresuoja. Kokia paslaptis?

— Čia nėra jokios paslapties. Esu anksčiau viename pokalbyje "Darbininke" minėjusi, kad reikia dainuoti, dainuoti, dainuoti... Bet svarbiausia tai rasti gerą mokytoją, kurį tu supranti ir kuris

tave supranta. Išmintingi muzikai sako, kad toki balso mokytoją suradus, iš džiaugsmo užprašyk mišias pas savo kleboną... Dainavimas yra sunki profesija, reikalaujanti ne tik talento, bet ir didelio darbo, kantrybės, pasišventimo, sveikatos, stiprių nervų. Būtų gerai, kad visur galėtum koncertuoti su savo pianistu, su kuriuo esi susipratęs, kad nereikėtų skristi iš šalčio į karštį ar priešingai. Daugelis dainininkų nustoja anksti dainuoti, praranda balsus, nes kalta "jet age". Kai pradėdavo dainą mokytis, jaučiu didelį atsakingumą. Dainininkas yra vidury tarp kompozitoriaus ir publikos. Kompozitorius turi būti nepalietas, bet tuo pačiu aš turiu perduoti jo mintis ir jausmus taip, kaip suprantu. Dėl to dainavimas reikalauja ne tik gilaus fizinio kvėpavimo ir ištvermės, bet ir didelės nervų įtampos.

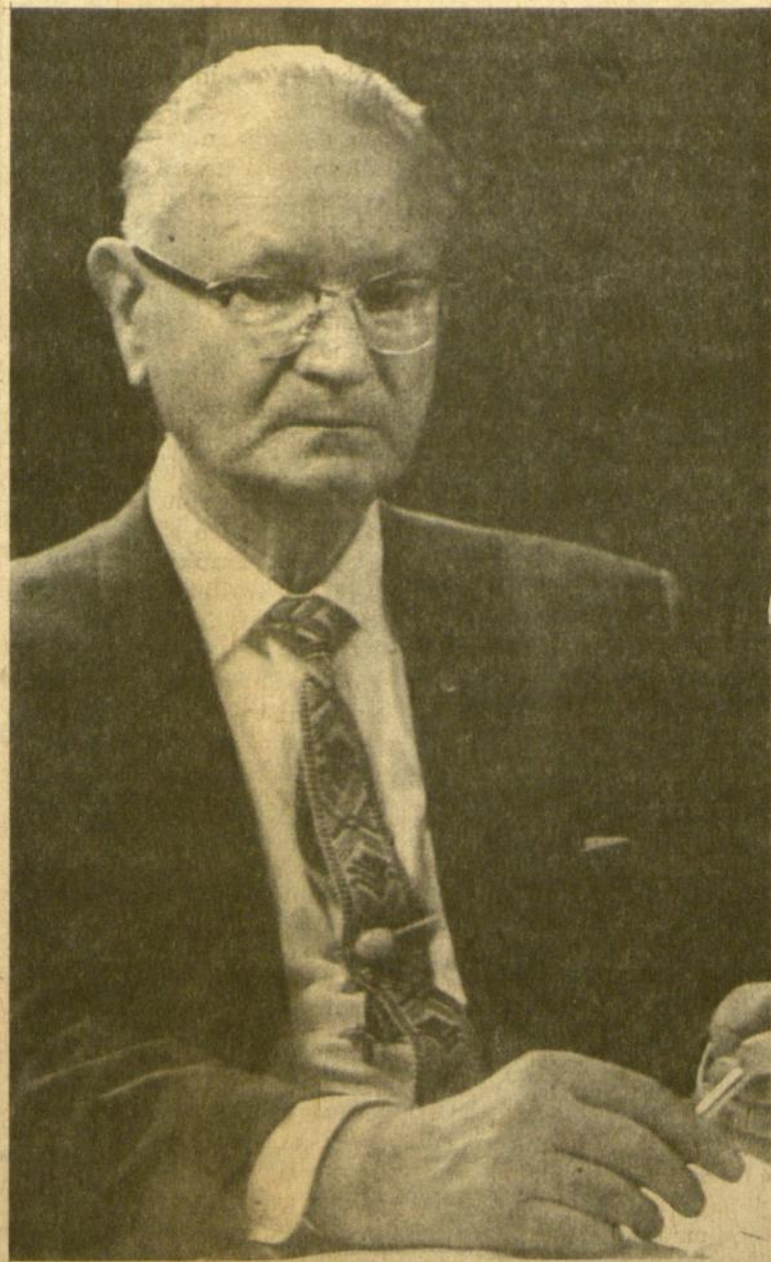
— O jūsų dainavimo klausantis, atrodo, jog tai tik lengvas, linksmas žaidimas, nes atliekate laisvai, dažnai besišypsodama, nerodydama nė truputį įtampos...

— Daug žmonių galvoja, kad toks gyvenimas įdomus, spalvingas, bet yra ir didelis išsivokijimas, jeigu nori savo darbą gerai atlikti. Tik aš manau, kad darau tai, ką esu užgimusi daryti, ir tuo pačiu suteikiu žmonėms šiek tiek džiaugsmo.

— Chicago Lietuvos opera, nepaisydama ir didžiausių sunkumų, savo darbą tęsia. Kiekvieną pavasarį pastatoma nauja opera. Kaip gaila, kad visas vargas tik dėl trijų spektaklių. Chicago publikai senstant ir sklaidantis, gal greit ir dviejų spektaklių užteks. O Torontas ir Hamiltonas dar turi daug lietuviškos gyvybės bei lietuviškos jėgos. Tuo šitakinome pernykščių Lietuvių dienų metu. Argi Lietuvių opera negalėtų bent viena, net du kiekvieno pastatymo spektaklius atlikti ir Toronte?

— Jeigu šiam tikslui atsirastų mecenatų, tai kodėl nepamėginti? Kas nemėgina, tas niekad nieko nenuveikia. Mano nuomone, ir ši klausimą geriausiai atsakytų Chicago Lietuvos operos vadovybė.

— Chicago Lietuvos operos spektakliams pasibaigus, kur šią vasarą esat numatę koncertuoti?

Prof. dr. Jonas Puzinas (1906-1978)

Nuotr. V. Maželis

— Šiais ir sekančiais metais yra planuojami keli koncertai i tolimesnius kraštus, bet datos dar nenustatytos, tad nuo konkrečių paaikškinimų tuo tarpu susilaikysiu.

— Koncertuoti bevažinėdama, tikiu, sutinkate įdomių žmonių ir išgyvenate atmintinų nuotykių. Ar savo išpūdzius registruojate ir galvojate plačiau aprašyti.

— Šiuo metu tai tikrai neturiu laiko, bet gal kada vėliau, kai mažiau keliausiu. Apie savo dainavimo kelią renku medžiagą nuo 1955 metų. Jau prisirinko dvi didelės knygos: nuotraukos, kritikos straipsniai, įvairūs aprašymai lietuvių, anglų ir prancūzų kalbomis. Reikėtų tik viską atidžiai sutvarkyti. Gal ir būtų įdomu.

— Ačiū už pokalbį. Žinau, kad jūs Liucija di Lammermoor operos lankytojų tikrai neapvilsite. Sėkmingų repetitijų ir iki nekantriai laukiamo susitikimo Marijos mokyklos salėje!

Alfonsas Nakas

Žvilgsniai į tikinčiąją Lietuvą

(Atkelta iš 3 psl.)

ir Vatikanas per savo vadinamą Rytų politiką. Dr. Vardžio nuomonė dėl akomodacijos galimybių yra labai pesimistiška. Tam galimui prieštarauja visa istorinė bažnyčios — valstybės santykių Rusijos valstybėje raida ir marksizmo — leninizmo esmė. Maskva niekad nėra susigvenčius su autonominės ir lojalios Bažnyčios idėja. Gi marksizmas — leninizmas iš vienos pusės mato religijos ir mokslo priešišumą ir iš kitos pusės — jos anti-

revoliucinį charakterį, stabdantį socialinį progresą ir teisingumą. Todėl reikia religiją ne toleruoti, bet iš viso sunaikinti. Taip pat ir leninistinės partijos jėgos technologijos principai prieštarauja akomodacijai — partija negali pakęsti nepriklausomų ar autonominių visuomeninių veiksmų ir procesų, ji siekia visiškos visuomenės penetracijos. To akivaizdoje Vatikano Rytų politika negali atnešti Bažnyčiai išsilaikymo vilčių.

Apie tai kalbant, esu linkęs būti atsargus, optimistiškesnis. Akomodacijos galimybės yra įrodytos kitų marksistinių — leninistinių režimų Rytų Europoje. Besikeičiant visuomenės struktūrai, politinei vadovybei bei jėgos balansui, gali susidaryti galimybės tokiai akomodacijai ir Sovietų Sąjungoje. Yra aišku, kad artimoje ateityje įvyks pasikeitimai Kremliaus politbiure. Kokia bus sekančioji vyraujanti partijos oligarchijos dalis? Kai kurie vakariečių stebėtojai pvz. įžiūri tam tikrą poliarizaciją valdančiame elite tarp tradicionalistų ir modernizuotojų, slavofilų ir vakariečių. Ta poliarizacija gali dar daugiau išryškėti vadovybės krizės metu, kada gali susidaryti galimybės ir bažnyčios — valstybės akomodacijai.

Nepriklausomybės laikais Bažnyčia nenorėjo sutikti su sacerdotinio ir sekuliarinio pasaulio atsiskyrimu, kas vedė į ideologinį konfliktą tarp bažnyčios ir valstybės, tarp klerikalinio ir pasaulietinio pakraipų. Šiandien sovietinė valstybė, nežiūrint savo deklaracijų, atsisako pripažinti sacerdotiniams ir sekuliariniams

Metai be prof. Jono Puzino

Šiandieną sueina lygiai vieneri metai, kai pernai šiuo metu Jonas Puzinas savo darželyje, Marquette Parke, Chicagoje, persodindamas diemedį, parkrito ant žemės ir daugiau nebesikėlė. Tokia staigia mirtimi mirė žveius kultūrininkas, sulaukęs 73 metų amžiaus (velionis buvo gimęs 1905.X.1 Deltuvos valsčiuje).

A. a. Jonas Puzinas buvo neeilinis lietuvis, ir todėl nenuostabu, kad per pastaruosius metus jo daug kur pasigedome. Dar daugiau, buvo daug momentų, kurių metu be žveiaus velionio ir jo patarimų nebuvo galima išsiversti. Jis ir mokslininkas — proistorikas, istorikas, kultūros darbuotojas, profesorius, mokslų daktaras, biografas, kruopštus lietuviškų senienų rinkėjas, praeities tyrinėtojas, kultūrininkas, visuomenininkas, paskaitininkas, dailininkas, meno dalykų žinovas, daugelio kalbų žinovas bei mokovas.

Šią jo dorybių gausą būtų galima dar gerokai pratęsti, bet tai velionio garbės nebeapadidintų. Užteks, kad pridėsim, jog tai buvo nepaprastai švelnaus būdo žmogus, didelis tolerantas, mokytojas su visais sugyventi ir neturėjęs nei asmeninių, nei profesinių priešių.

Žinoma, šiame kukliame rašinyje visų a. a. Jono Puzino darbų neišsakydime. Turime vilčių, kad atsiras biografo, kurie tinkamai aprašys jo asmenį ir suregistruos mokslo darbus. Užteks pažymėti, kad tai buvo plačios ir gilios erudicijos mokslo žmogus, 1925 - 1930 m. studijavęs Kauno universitete, 1930 - 1934 m. tęsęs studijas Heidelbergo universitete, Vokietijoje, ir už disertaciją "Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen" gavo daktaro laipsnį. Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetuose — docentas, profesorius, katedros vedėjas, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, kurį laiką pavadavęs rektorij; 1948 - 1949 m. Pabaltijo universiteto Vokietijoje rektorius.

Pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškiesnių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsismoklinimo ir todėl savo darbais bei sprendimais kartais net žalos šios srities mokslui padarę. J. Puzinas

buvo pirmasis išmokslingas lietuvis archeologas, pats tyrinėjęs mūsų praeitį ir padėjęs pagrindus šiam mokslui. Jis buvo ne tik tyrinėtojas, bet ir proistorės dalykų dėstytojas, muziejininkas, pasižymėjęs dideliu kruopštumu, darbštumu, tikslumu, sprendimų teisingumu. Nuo Puzino laikų Lietuvos proistorės tyrinėjimas pradėjo eiti moksliska kryptimi. Nereikia tad stebėtis, kad jo studentai — dr. E. Gimbutienė išveivijoje, o okup. Lietuvoje — P. Kulikauskas, R. Volkaite — Kulikauskienė, R. Jablonskytė — Rimantienė ir kiti yra pagrindiniai archeologai — mokslininkai, muziejininkai.

Jo rašytinis palikimas šioje srityje labai platus. Toli gražu ne visos studijos atspausdintos, o ir spausdintos reikalauja jų surinkimo ir pakartotinio išleidimo. Labai tenka apgailestauti, kad šis mokslo vyras, taip gražiai pasireiškęs archeologinėmis studijomis, neturėjo galimybės tarnauti Lietuvai tiesioginėje mokslo srityje.

Bet ir išveivijoje J. Puzinas buvo labai reikalingas. Jis vienas iš 3-4 pagrindinių Liet. enciklopedijos redaktorių, aktyvus bendruomenininkas, kultūrinio gyvenimo vadovas, publicistas, paskaitininkas.

Velionis labai daug galėjo atlikti ir todėl, kad šeima jam buvo sukurusi labai palankias sąlygas bei nusiteikimą dirbti savo namuose. Čia su dideliu dėkingumu reikia paminėti jo žmoną Konstanciją, ir dabar gyvenančią jaukioje Puzinų sodyboje, Marquette Parke.

Kuklus lietuviškas paminklėlis mums parodo J. Puzino kaip Lietuvos tautinėse kapinėse, Chicagoje. Gal ten tokio mažo paminklėlio ir užtektų. Tačiau Puzinas, tiek daug dirbęs Lietuvai ir lietuviams, yra vertas didesnio ir amžinesnio paminklo. Juo turėtų būti ne kas kitas, kaip velionio raštinio palikimo surinkimas ir išleidimas. Atrodo, kad šia kryptimi kai kas yra daroma.

Mūsų visų pareiga, minint šio didžiulio tautos Vyro metinės, turėtų būti pasiryžimas jo raštus išleisti, tuo būdu suteikiant galimybę, kad jais galėtų naudotis ateinančios mūsų tautos kartos, kuriomis taip labai sielojosi prieš mus mus palikęs ir negrįžtamai į amžinybę nukeliavęs Jonas Puzinas.

Br. Kvildys

Tarp kitko, pastaroji pažūra gana ryškiai pasireiškia katalikiškame samizdate. Konvergencijos klausimas, kaip ir akomodacijos, taip pat yra šiek tiek problematiškas. Reikia pripažinti, kad šandien religiniai ir tautiniai interesai sutampa. Bažnyčia yra vienintelė organizuota jėga Lietuvoje, kuri gali būti, kaip Irano Khomeini ir jo maldos, visus, kurie kovoja prieš priespaudą. Tačiau, nors interesai šandien ir sutampa, ar tai yra permanentiška, iš vienos pusės, ir ar konvergencija yra tikrovi, iš kitos pusės.

Konvergencijos permanentiškumas yra tiek pat problematinis kaip ir akomodacijos. O dėl įgyvendinimo šandien ryškėja politikos ir taktikos skirtumai tarp katalikiškų ir nekatalikiškų rezistencinių sąjūdžių. Deja, kol kas katalikiškas disidentinis judėjimas nėra tas lietsargis po kuriuo burtis visi. Siauras tautiškumo apibrėžimas (sutapatinant religiją su tautybe), nevaldifi kuotas ateisto, kaip prieš, traktavimas, prioriteto suteikimas religiniams interesams ženklina katalikiškąją rezistenciją ir diferencijuoja rezistenciją Lietuvoje į religinę ir tautinę sroves. Šandien lieka aktuali problema tas dvi sroves jungti vieningon kovon.

Solistė Gina Čapkauskienė pasirodymose "Lucia di Lammermoor" repeticijose.

Nuotr. Jono Kuprio